

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.081>

УДК 028(477)“20”:316.4

Г. І. Пристай

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцентка, кафедра журналістики, факультет філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна
galuna1803@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1728-288X>

ПОПИТ НА НОВОЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ КНИГУ У ФОНДАХ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Висвітлено методику проведення та результати соціологічних досліджень якості формування та читаності фонду художньої літератури, проведені фахівцями відділу абонементу Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка. Охарактеризовано особливості жанрової та тематичної структури фонду художньої літератури, попиту користувачів на новочасні українськомовні літературно-художні твори, видані у 2000–2020 рр., виявлено найзатребуваніші розділи фонду, що потребують докомплектування, обґрунтовано рекомендації до підвищення активності промоції видань українських класиків та українськомовних перекладів класиків зарубіжної літератури. Дослідження особливостей використання читачами бібліотеки окремих жанрів художньої літератури дозволило визначити, що у 2000–2020 рр. найбільше запитуваними були: пригоди, подорожі, детективи — 97,4 %; сентиментальна література — 95,7 %; книги мотиваційного спрямування — 95,2 %; історична література — 94,3 %; фантастика, містика, фентезі — 94,2 %; книги про війну в Україні 2014–2020 рр. — 94,1%; публіцистика — 86,4 %. Доведено необхідність бібліотечних заходів щодо системного формування читачької культури, виховання потреби й навички змістовного читання.

Ключові слова: *Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка, бібліотечні фонди, фонд художньої літератури, якість комплектування, соціологічні дослідження, статистичний аналіз, обортаність та читаність фонду.*

Н. Prystai

Candidate of Sciences in Social Communications, assistant professor, Department of Journalism, Faculty of Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

DEMAND FOR CONTEMPORARY UKRAINIAN BOOKS IN PUBLIC LIBRARY FUNDS: RESULTS OF SOCIOLOGICAL RESEARCH

The purpose of the article — to determine the reserves for improving the quality of library stock and the effectiveness of reading promotion based on the analysis of the results of sociological research of the subscription department of the Ivan Franko Ivano-Frankivsk Regional Universal Scientific Library.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License

The methodology. There were used the principles of systemic and socio-communicative approaches, that made it possible to identify the library as an intermediary in the chain “fiction — library — reader”, to establish the links of interaction and mutual influence between the information needs of users and the quality of the collection of library stock. The application of sociological and statistical research methods enabled to establish the peculiarities of the chronological, geographical, genre, problem and thematic structure of the fund of modern Ukrainian-language fiction published in 2000–2020, to identify the sections of the fund with the greatest and least reader demand.

The results. The study of the peculiarities of the use of certain genres of fiction permitted to determine that in 2000–2020 the most requested were: adventures, travels, detective stories — 97.4%; sentimental literature — 95.7%; motivational books — 95.2%; historical literature — 94.3%; fantasy, mysticism — 94.2%; books about the war in Ukraine 2014–2020 — 94.1%; journalism — 86.4%. The necessity of library activities regarding the systematic formation of reading culture, education of the need and skill of meaningful reading has been proven.

The scientific topicality. It is justified that the special attention of the workers of subscription department of Ivan Franko Ivano-Frankivsk Regional Universal Scientific Library should be given to supplementing the stock with modern Ukrainian-language fiction publications, published in 2020–2023, popular among users, to promote advertising activities regarding the fund of foreign Ukrainian-language literature and editions of Ukrainian classics through the creation of genre and topical open access reading zones in libraries in order to bring the book closer to the reader; consistent and systematic popularization of reading fiction through the organization of book exhibitions, presentations, literature reviews, etc. Among the effective measures to popularize the works of undeservedly forgotten authors are exhibition cycles: “The Name I Have Discovered”, “In the Circle of Friends”, “Ukrainian Literary Olympus”, “Events of the Book Year”, “Lonely Books Want to Meet”, etc. The participation of libraries in a publishing project such as the literary in-folio “Time to read” is also productive (for everyone who loves books — about what is worth being read nowadays).

The practical significance. The results of the study can be used by Ukrainian libraries in the process of improving the quality of stockpiling of modern fiction, planning a system of measures to popularize reading for the period till 2032 within the implementation of the “Reading as a life strategy” (2023) state program.

Keywords: *Ivan Franko Ivano-Frankivsk Regional Universal Scientific Library, library stocks, fiction fund, collection quality, sociological research, statistical analysis, circulation and readability of the stock.*

Актуальність проблеми. Спрямованість державної політики України на формування звички та потреби в читанні як умови розвитку людського потенціалу, якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, само-реалізації особистості визначена в «Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (2023). Одним із ключових напрямів реалізації Стратегії є формування комфортної книжкової екосистеми, важливою складовою якої є бібліотеки, які мають потужний потенціал для виховання в читачів потреби і навички в читанні як системної практики для навчання й дозвілля.

На сучасному етапі публічні бібліотеки мають безліч комунікаційних засобів та інструментів впливу на користувачів й модернізуються разом із їх пріоритетами в читанні. Слід відзначити, що бібліотеки України є невід'ємною частиною інформаційної системи держави, а якість комплектування їх фондів — головним завданням реалізації інформаційної безпеки країни. Зважаючи на сучасні виклики часу, спрямованість державної інформаційної політики на промоцію української мови, книги та читання, необхідність реалізації програм популяризації читання української літератури в Україні та за кордоном, актуальним стає моніторинг якості задоволення бібліотеками інформаційних потреб користувачів.

Читання, зокрема літературно-художніх видань, важливе для саморозвитку, особливо в сучасному світі, де надважливими є критичне мислення, здатність фокусуватися на основному й чітко артикулювати свою позицію. Фонди публічних бібліотек, які комплектують і зберігають мільйони літературно-художніх творів, тисячоліттями допомагають людству зрозуміти себе, поглянути на очевидні речі з іншого ракурсу, відчутти емоції, які в звичному житті все важче зустріти. Нині всі зусилля фахівців бібліотечної сфери мають бути спрямовані на те, щоб фонди були якісними, цікавими, сучасними та, найголовніше, відповідали запитам користувачів.

Постановка проблеми. Сервісну функцію бібліотеки можна успішно реалізовувати лише за умов систематичної діагностики якості формування фондів, їх читаності, постійного відстеження задоволеності рівнем бібліотечно-інформаційного обслуговування та зворотного зв'язку з користувачем. Тенденції сучасного світу вимагають від книгозбірень оновлених методичних, організаційних та технологічних засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів і створення відповідних методів промоції й доступу до них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Умовою вдосконалення ефективності реалізації сучасною бібліотекою своїх сутнісних функцій є активна участь бібліотечних фахівців у соціалізації користувачів через надання їм можливості широкого вибору різноманітних видань, релевантних їх запитам та інформаційним потребам. Ефективним інструментом підтримки якості комплектування фондів бібліотек є моніторинг стану задоволеності користувачами рівнем їх бібліотечного обслуговування. Технології моніторингового інструментарію вивчення якості формування бібліотечних фондів розробляли фахівці Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого Т. Богуш (2008), Л. Петрова (2011, 2012), В. Студенкова (2013), І. Цуріна (2013).

Більшість українських бібліотекознавців доводять необхідність реалізації нової парадигми інформаційного обслуговування, побудованої на

наданні бібліотекою різноманітних персоналізованих послуг, постійному підвищенні рівня їх якості та комфортності, перетворенні інформації на найцінніший суспільний продукт, національний ресурс, від розвитку якого залежить подальший соціальний прогрес. Така думка обґрунтована в наукових працях О. Грози (2001), Л. Любаренко (2008, 2010), Т. Новальської (2005), Г. Пристай (2014, 2015) та ін. Історичні аспекти у вивченні бібліотечного читачезнавства проаналізувала дослідниця, науковиця, докторка історичних наук, професорка Т. Новальська (2005).

Результати та особливості організації потужних соціологічних досліджень, спрямованих на вивчення якості комплектування бібліотечних фондів і ступеня їх відповідності інформаційним потребам користувачів, висвітлено у збірниках праць Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. Не менш важливим є вивчення досвіду проведення аналогічних досліджень обласними науковими бібліотеками, результати яких дозволяють визначити стан та специфіку розгортання читачької активності в різних регіонах країни. Це зумовлює актуальність та завдання цієї наукової розвідки.

Мета статті — на основі аналізу результатів соціологічних досліджень відділу абонементу Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка визначити резерви підвищення якості комплектування бібліотечного фонду та ефективності промоції читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проактивна концепція розвитку бібліотечних сервісів передбачає активне вивчення стану задоволеності ними користувачів та виявлення латентних інформаційних потреб, відмова від однотипних послуг для масового читача й опанування інтелектуально ємних послуг для конкретних груп користувачів.

Ефективним інструментом налагодження зворотного зв'язку з користувачами є соціологічні дослідження, спрямовані на вивчення їх інформаційних потреб (ІП), визначення резервів підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування. Одним із найпоширеніших методів бібліотекознавчих досліджень є також статистичний аналіз фондів, який уможливує отримання бібліотекарями об'єктивної інформації щодо резервів удосконалення їх кількісної та якісної структури. Зміни динаміки розвитку читачького попиту на фонд достатньо точно відбивають зміни, що відбуваються у свідомості та ціннісних орієнтаціях різних категорій користувачів.

На відкритому засіданні Ради з проблем розвитку бібліотечної справи, яке відбулося 24 червня 2022 р., обговорювалися результати дослідження стану фондів публічних бібліотек, проведеного фахівцями Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (червень 2022 р.), а також практика

застосування в публічних бібліотеках рекомендацій Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, звільнення їх від російськомовної літератури (*Актуалізація бібліотечних фондів в умовах військової агресії російської федерації: підсумки відкритого засідання Ради з питань розвитку бібліотечної справи, 2022*).

Доцільно відмітити, що заступниця Міністра культури та інформаційної політики України, співголова Ради з питань розвитку бібліотечної справи Лариса Петасюк зазначила, що «бібліотеки відіграють важливу роль у розвитку громадянського суспільства і все більше стають тим соціальним простором, де відбувається активна взаємодія, активне спілкування, обмін думками, досвідом, водночас, бібліотеки продовжують виконувати свою основну функцію — надають вільний доступ до інформації і тим самим забезпечують право на інформацію як фундаментальне право людини» (*Актуалізація бібліотечних фондів в умовах військової агресії російської федерації: підсумки відкритого засідання Ради з питань розвитку бібліотечної справи, 2022*). Таким чином, бібліотечні фонди є важливим інформаційним ресурсом держави і в період збройної агресії вони потребують особливої уваги, а розроблені із залученням провідних фахівців бібліотечної справи України «Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України» мають на меті посилити інформаційну безпеку і унеможливити загрози ворожих інформаційних впливів на користувачів бібліотек. Ключовим на засіданні став виступ Тамари Вилегжаніної, генерального директора Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого та Наталії Розколупи, заступника генерального директора Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого з наукової роботи, під час якого було оприлюднено основні результати загальноукраїнського дослідження «Стан фондів публічних бібліотек України». Тамара Вилегжаніна наголосила, що дослідження проводилося стосовно сільських, селищних та міських публічних бібліотек (станом на 15.06.2022 р. в Україні функціонує 11 876 публічних бібліотек, загальні фонди яких нараховують 154 млн документів, з них 94,2 % — це книжкові видання). Загалом під час дослідження було опрацьовано 3 тис. анкет (23 % бібліотек). Наголосимо, що під час заходу було проведено експрес-опитування щодо нагальних питань актуалізації фондів публічних бібліотек України, протягом зустрічі в ньому взяли участь понад 250 учасників (сайт Одеської національної наукової бібліотеки, 2022).

Тому у зв'язку з тим, що в Україні війна, а Інтернет дедалі частіше стає основним джерелом оперативного отримання інформації, нами було

поставлене завдання здійснити наукову розвідку стану фонду відділу абонементу Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка та попиту на нього читачів.

Зазначимо: з жовтня 2019 р. до грудня 2020 р. бібліотечні фахівці відділу абонементу Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка провели ґрунтовне соціологічне дослідження «Новочасна українська книга в контексті дослідницьких практик». Діагностика фонду сучасних українськомовних літературно-художніх видань була здійснена кваліфікованими працівниками відділу абонементу: завідувачкою Оксаною Качорак, головними бібліотекарями Ольгою Черепович і Олександрою Мосорко та бібліотекаркою першої категорії Олександрою Храпко. Слід зазначити, що на основі проведеної розвідки, вивчення та аналізу фонду завідувачкою Оксаною Качорак було упорядковане й видане науково-дослідне видання (*Новочасна українська книга в контексті дослідницьких практик: діагностика фонду сучасних україномовних літературно-художніх видань 2000–2020 рр.*).

Доцільно підкреслити, що дослідження працівниками відділу абонементу Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка здійснювалося в три етапи:

1. Вивчення та розробка програми і методики діагностики; підготовка фонду (упорядкування книг та карточок терміну повернення книг); збір відгуків про прочитані читачами українськомовні книги (методом спілкування з читачами); ознайомлення з новими виданнями (через анотації, прочитання книг); відбір книг для рекомендаційних списків, підбір цитат.

2. Збір інформації: застосовано аналітичний метод, що передбачає аналіз статистичних даних, а саме:

- сумарної книги відділу абонементу;
- статистичного звіту відділу абонементу (за 2019 рік);
- топографічного каталогу (виокремлено українськомовні книги 2000–2020 рр.);
- книжкового фонду з врахуванням: хронологічного та тематичного аспектів; географічної приналежності (українські та зарубіжні видання); часових меж (твори сучасні та перевидання класиків (українських, зарубіжних); типів літературної творчості (проза, поезія);
- книжкових карток терміну повернення книг — для виявлення інтенсивності використання книг;
- топографічної картотеки книг для дітей та підлітків;
- зошити незадоволених запитів тощо.

3. Узагальнення матеріалів; обробка та аналіз отриманих даних; підбиття підсумків.

Зазначимо: щоб дослідження було довершеним, об'єктивним та результативним, доступним для розуміння пересічного читача, увесь літературно-художній контент умовно було поділено на:

- розділи: новочасні українськомовні літературно-художні видання 2000–2020 рр. (проза, поезія; доросла, підліткова, дитяча література); сучасні літературно-художні українськомовні видання (прозові твори для дорослих); перевидання творів класиків української та зарубіжної літератури; поезія: класика і сучасність; українськомовні книги для дітей та юнацтва;
- підрозділи: сучасна українська література (проза, поезія; доросла, підліткова, дитяча); сучасна зарубіжна (перекладна) література (проза, поезія; доросла, підліткова, дитяча); сучасна українська література для дорослих (прозові твори); сучасна зарубіжна (перекладна) література для дорослих; перевидання творів класиків української літератури; перевидання творів класиків зарубіжної літератури; сучасна українська поезія; перевидання творів поетів-класиків української літератури; сучасна українськомовна книга для юнацтва; сучасна українськомовна дитяча книга.

Наведено статистичні дані:

Згідно з «Книгою сумарного обліку фонду відділу абонементу Івано-Франківської ОУНБ імені Івана Франка», на 01.12.2020 р. фонд відділу налічує 47939 документів: із них галузевих — 29309, літературно-художніх — 18630. Кількість українськомовних видань — 27304 прим.

Загалом книг:

- на 01.12.2020 р. — 45432, із них українськомовних — 25457 (56,0 %). Українськомовних книг, виданих у 2000–2020 рр. — 11071, що становить 43,5 % від всієї кількості українськомовних документів. За галузями знань — 4803 (43,4 %), літературно-художніх — 6268 прим. (56,6 %) (див. табл. 1);
- на 01.01.2000 р.: кількість українськомовних книг у фонді відділу — 10873 примірники, що становить 28,9 % (див. табл. 1а). У відсотковому відношенні це майже вдвічі менше, ніж є на сьогодні.

Слід наголосити, що основними джерелами формування фонду відділу абонементу є:

- державні та обласні програми поповнення бібліотечних фондів, зокрема «Державна програма поповнення фондів публічних бібліотек» (з 2018 р. реалізується Українським інститутом книги);
- видавництва, книготорговельні організації, інтернет-книгарні України;
- обмінно-резервні фонди;

Аналіз фонду відділу абонементу: статистичні дані на 01.12.2020 року
(за сумарною книгою)

Таблиця 1

Загалом документів на 01.12.2020	За типами видань		Кількість українсько-мовних документів	Загалом книг на 01.12.2020	Кількість українсько-мовних книг на 01.12.2020	Кількість українсько-мовних книг 2000–2020 рр.	За типами видань	
	Галузевих	Художніх					Галузевих	Художніх
47939	29309 (61,1%)	18630 (38,9%)	27304 57,0%	45432	25457 56,0%	11071 43,5%	4803 (43,%)	6268 (56,%)

Аналіз фонду відділу абонементу: статистичні дані на 01.01.2000 р.
(за сумарною книгою)

Таблиця 1а

Всього документів на 01.01.2000	За типами видань		Кількість українськомовних документів	Всього книг на 01.01.2000	Кількість українськомовних книг на 01.01.2000
	Галузевих	Художніх			
39279	23965 61,0%	15314 39,0%	11499 29,3%	37665	10873 28,9%

- дарунки від установ та організацій, приватних осіб — одноразові й постійні;
 - благодійні фонди, місцеві бюджети, спонсорські кошти, платні послуги.
- За статистичними даними про відвідування бібліотеки всього за рік послугами абонементу скористалися 4300–4500 представників різних верств населення, серед них виокремлено такі категорії користувачів:
- за віком: люди літнього віку, молодь, підлітки, діти;
 - за зайнятістю: ті, хто працюють, і безробітні; домогосподарки, студенти, учні, діти дошкільного віку;
 - за спеціальністю: викладачі, вчителі, науковці, медичні працівники, фахівці інституцій культури, державні службовці, інженери, економісти, IT-спеціалісти, підприємці, працівники сфери послуг тощо.

Таблиця 2

Аналіз фонду новочасних українськомовних літературно-художніх видань 2000–2020 рр.: проза, поезія; доросла, підліткова та дитяча література (*хронологічний аспект*)

Відділ	Розділ фонду	Загалом книг	2000–2009 рр.	2010–2019 рр.	2020 р.
Абонемент	Сучасна українська література	3863 61,6 %	1545 40,0 %	2289 59,3 %	29 0,7 %
	Сучасна зарубіжна (перекладна) літ-ра	1162 18,6 %	228 19,6 %	909 78,2 %	25 2,2 %
	Перевидання творів класиків української літератури	704 11,2 %	508 72,2 %	194 27,6 %	2 0,2 %
	Перевидання творів класиків зарубіжної літератури	539 8,6 %	248 46,0 %	285 52,9 %	6 1,1 %
	Загалом	6268	2529 (40,3 %)	3677 (58,7 %)	62 (1,0 %)

За результатами статистичного аналізу фонду фахівцями відділу абонементу Івано-Франківської обласної наукової бібліотеки імені Івана Франка виявлено, що фонд сучасних українських літературно-художніх видань, який охоплює прозу, поезію, дорослу, дитячу та юнацьку літературу (див. табл. 2), налічує 3863 книги, а це 61,6 % від усієї кількості українськомовних художніх видань 2000–2020 рр. Книг 2000–2009 рр. видання — 1545 (40,0 %), 2010–2019 рр. — 2289 (59,3 %). Порівнюючи дані за два десятиріччя, встановлено, що період з 2010 по 2019 рр. є продуктивнішим стосовно видання творів сучасних українських письменників, ніж попереднє десятиліття

(на 19,3 %). Слід також зауважити, що найсприятливішим для книгодрукування сучасної української художньої літератури є час з 2014 по 2018 рр. — 1236 книг цього періоду містить фонд абонементу, що становить майже третю частину (32,0 %) від усієї кількості фонду сучасних українських художніх видань, які були об'єктами дослідження. Книг 2020 р. видання у фонді — 29 (0,7 %), що свідчить про зменшення в Україні обсягів книгодрукування.

Загальна кількість сучасної зарубіжної (перекладної) літератури (проза, поезія; доросла, підліткова та дитяча література) — 1162 прим., а це 18,6 % від фонду українськомовної художньої книги 2000–2020 рр. видання, з них: книг 2000–2009 рр. — 228 (19,6 %); 2010–2019 рр. — 909 (78,2 %), з яких більша частина, 550 прим. — це книги 2014–2018 рр. (47,3 %). Видань 2020 р. у фонді абонементу 25 прим. (2,2 %).

Перевидання творів класиків зарубіжної літератури: загалом книг 539 прим. (8,6 %), що становить найменшу частину фонду літературно-художніх українськомовних видань 2000–2020 рр. Щодо хронологічної структури фонду — обидва десятиріччя представлені у фонді майже однаковою кількістю видань (різниця становить 7 книг).

Перевидання творів класиків української літератури налічують 704 прим. (11,2 %). Переважна більшість — це книги 2000–2009 рр. — 508 (72,2 %). Видань 2010–2019 рр. — 194 (27,6 %); 2020 р. — 2 прим. (0,2 %). Причиною саме такого розподілу є той факт, що у 2000-х книжковий ринок був перенасичений російськомовними виданнями, українські сучасні письменники не користувалися великою популярністю. Тому впродовж 2000–2009 рр. фонд відділу абонементу, зокрема, поповнювався більше російськомовною літературою — 10695 прим., ніж українськомовною — 8729 (дані сумарної книги).

Люди звикли читати твори російською мовою, запитів на українськомовні видання було не багато. У зв'язку з відсутністю попиту на сучасну українську книгу книговидавці взяли за перевидання творів класиків української літератури (завжди запитувана, одна з важливих причин — навчання). Це сталося вчасно, оскільки у другому десятиріччі почала зростати популярність українських письменників нового покоління, сучасна українська книга вийшла на новий рівень, як і читацькі запити — завдяки якісним творам, видавництвам, рекламі, бібліотечним працівникам (див. табл. 2).

Зауважимо, що Таблиця 3 не містить інформації про віршовані збірки — поетичні видання.

За результатами дослідження визначено тематичну структуру фонду літературно-художніх видань:

Аналіз новочасних українськомовних літературно-художніх видань 2000–2020 рр.: доросла, підліткова та дитяча проза (тематичний аспект)

Відділ	Розділ фонду	Загалом книг	Пригоди, подорожі, детективи	Література мотиваційного спрямування	Сентиментальна література	Твори історичної тематики	Фантастика, містика, фентезі	Публіцистика	Книги про війну 2014–2020 рр.
Абонемент	Сучасна українська література	2961	445	1187 40,1 %	584	320	235	88	102
	Сучасна зарубіжна (перекладна) література	1162	226	457 39,3 %	250	59	157	11	2
	Перевидання творів класиків укр. літератури	606	9	393 64,9 %	44	142	2	16	–
	Перевидання творів класиків зарубіжної літератури	539	130	229 42,5 %	107	42	30	1	–
	Загалом: 6268	5268 84,0	810 15,4 %	2266 43,0 %	985 18,7 %	563 10,7 %	424 8,0 %	116 2,2	104 2,0 %

- література мотиваційного спрямування — 2266 прим., а це 43,0 % від загальної кількості українськомовних прозових літературно-художніх видань 2000–2020 рр.;
- видання сентиментального спрямування — 985 прим. (18,7 %);
- пригоди, подорожі, детективи — 810 (15,4 %);
- твори історичної тематики — 563 (10,7 %);
- фантастика, містика, фентезі — 424 (8,0 %);
- публіцистика — 116 (2,2 %);
- книги про війну 2014–2020 рр. — 104 (2,0 %).

Слід зазначити, що літературно-художні твори завжди були активно запитувані читачами, але нині особливо популярними є новочасні видання. І це чітко простежується в показниках інтенсивності використання фонду українськомовних художніх видань 2000–2020 рр.: доросла, підліткова та дитяча література.

Загальна книговидача становить 5017 прим. (95,2 % від 5268 українськомовних художніх прозових видань 2000–2020 рр.). За досліджуваний період читачами було затребувано 3895 книг (77,5 %) від загального фонду, його пасивна частина — 251 книга (4,8 %).

Відповідно до даних таблиці 4 «Інтенсивність використання фонду літературно-художніх видань 2000–2020 рр.» визначено таку особливість їх затребуваності читачами:

- сучасні твори українських авторів: складають найбільшу частину цього розділу фонду і налічують 2961 прим. (56,2 %), з них 2806 книг (94,8 %) користувалися активним попитом читачів у різні роки. У 2019–2020 рр. запити на сучасні українські видання зменшились, було видано лише 74,6 % від кількості тих, що видавалися раніше. Можна припустити, що в сучасних умовах частина видань є вже морально застарілою, а інша частина потребує їх активної промоції;

- сучасна зарубіжна література: налічує 1162 книги (22,1 %), з них користувалися попитом читачів в різні роки 1103 прим. (94,9 %). У 2019–2020 рр. було видано 991 книгу (89,9 %), цей результат є найвищим з усіх досліджуваних розділів фонду художньої літератури. Такі показники свідчать про необхідність збільшення кількості надходжень до українськомовного художнього фонду видань сучасної зарубіжної літератури;

- перевидання творів класиків зарубіжної літератури: найменша кількість книг — 539 (10,2 %), із яких 521 видання (96,7 %) було затребуваним читачами за час свого перебування у фонді абонементу. У 2019–2020 рр. популярність книг цього підрозділу зменшилась — були видані читачам лише 442 книги (84,8 %), з них читачі надали перевагу сучасним зарубіжним творам;

Таблиця 4

Особливості використання фонду літературно-художніх видань 2000–2020 рр.:
доросла, підліткова та дитяча проза

Підрозділи фонду	Загалом книг	З них видано (всього)	1–2 рази	За період вивчення	3–5 разів	За період вивчення	6–10 разів	За період вивчення	Більше 10 разів	За період вивчення	Не видавалися
Сучасна українська література	2961 56,2 %	2806 94,8 %	644	368	533	362	543	403	1086	960	155 5,2 %
Сучасна зарубіжна література	1162 22,1 %	1103 94,9 %	238	209	193	161	259	225	413	396	59 5,1 %
Перевидання творів класиків укр. літератури	606 11,5 %	587 96,9 %	118	47	114	56	129	79	226	187	19 3,1 %
Перевидання творів класиків зарубіжної літератури	539 10,2 %	521 96,7 %	96	69	107	84	114	96	204	193	18 3,3 %
Загалом	5268	5017 95,2 %	1096 21,8 %	693	947 18,9 %	663	1045 20,8 %	803	1929 38,5 %	1736	251 4,8 %

– перевидання творів класиків української літератури: із наявних 606 книг цього підрозділу 587 видань (96,9 %) завжди були затребуваними читачами — від часу їх надходження до бібліотеки аж до часу діагностування. У 2019–2020 рр. книговидача цього підрозділу фонду є найнижчою з-поміж інших, лише 62,9 % творів класиків української літератури були затребувані читачами. Це свідчить про необхідність активної популяризації цього розділу фонду серед користувачів.

Дослідження особливостей використання окремих жанрів художньої літератури дозволило визначити, що у 2000–2020 рр. найбільш запитуваними були: пригоди, подорожі, детективи — 97,4 %; сентиментальна література — 95,7 %; книги мотиваційного спрямування — 95,2 %; історична література — 94,3 %; фантастика, містика, фентезі — 94,2 %; книги про війну в Україні 2014–2020 рр. — 94,1 %; публіцистика — 86,4 %.

Результати статистичного аналізу фонду художньої літератури відділу абонементу Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка дозволили виявити проблеми у складі, структурі та динаміці обертаності й читаності фонду, які дозволяють підвищити ефективність його використання. Окрім дослідження «Новочасні україномовні літературно-художні видання 2000–2020 рр.», фахівцями відділу було реалізовано також вивчення затребуваності читачами інших розділів фонду: «Сучасні україномовні літературно-художні видання (прозові твори для дорослих)»; «Перевидання творів класиків української та зарубіжної літератури (прозові твори для дорослих)»; «Поезія: класика і сучасність»; «Дитяча література та книги для юнацтва». Їх результати сприяли підвищенню якості комплектування бібліотечного фонду, уточненню критеріїв відбору найзмістовніших видань, які сприятимуть задоволенню якомога більшої кількості інформаційних потреб користувачів.

Висновки. За результатами кількісної та якісної діагностики бібліотечного фонду Івано-Франківської ОУНБ імені Івана Франка визначено низку організаційно-методичних заходів щодо покращення промоції читання в публічних бібліотеках. Серед них: пріоритетність у процесі відбору до фондів якісно нової, мотивуючого спрямування художньої літератури 2020–2023 рр. з орієнтацією на запити читачів та аналіз відмовлень; створення в бібліотеках жанрово-тематичних читацьких зон відкритого доступу для наближення книги до читача; послідовна й систематична популяризація читання художньої літератури через організацію книжкових виставок, презентацій, оглядів літератури, літературних годин (зокрема з використанням мультимедійних засобів) тощо. Серед ефективних заходів популяризації творів незаслужено забутих авторів — цикли виставок: «Ім'я, яке я відкрив для себе», «У колі друзів», «Український літературний Олімп»,

«Події книжкового року», «Самотні книги бажають познайомитися» тощо. Продуктивною є також участь бібліотек у видавничому проєкті на кшталт літературного ін-фоліо «Час читати» (всім, хто любить книгу — про те, що варто сьогодні читати). Такі проєкти зазвичай користуються популярністю серед читачів: літературні путівники допомагають їм орієнтуватися в книжковому асортименті й кожному віднайти свої улюблені жанри, цікавих авторів та їх літературні бестселери. Корисним є також систематичне наповнення контенту бази даних відділу абонементу «Збірники. Аналітичний опис» записами про нові літературно-художні видання, актуалізація промоції поетичних видань з акцентом на творчість поетів-сучасників.

Напрямами подальших досліджень є визначення стратегій і завдань щодо оновлення фондів затребуваною читачами літературою інших жанрів та тематичних груп.

Список посилань

- Актуалізація бібліотечних фондів в умовах військової агресії російської федерації: підсумки відкритого засідання Ради з питань розвитку бібліотечної справи. (2022). *Сайт Одеської національної наукової бібліотеки*. https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3738
- Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг. Матеріали міжнародної наукової конференції (4–6 жовтня 2022 р.)*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Богущ, Т. (2008). Складові іміджу публічних бібліотек: [дослідження НПБУ]. *Бібліотека і книга в контексті часу. Збірник наукових статей II міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 17–18 квіт. 2008 р.*, 32–46.
- Гроза, О. Д. (2001). Відповідність діяльності обласної наукової бібліотеки запитах сучасного читача: за підсумками анкетування користувачів у відділах обслуговування Чернівецької ОУНБ. *Імідж сучасної бібліотеки*, 86–91.
- Кабінет Міністрів України (2023, Березень 3, № 190-р.). *Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>
- Книга сумарного обліку бібліотечного фонду Івано-Франківської ОУНБ ім. Івана Франка. 2000–2022.*
- Любаренко, Л. (2008). Інформаційно-аналітичному бюлетеню «Соціологічні дослідження в бібліотеках» — 15 років. *Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформаційно-аналітичний бюлетень*, 33, 3–15.
- Любаренко, Л. (2010). Науково-дослідна робота Національної парламентської бібліотеки України (1969–2009): стан і тенденції. *Бібліотечна планета*, 1, 9–13.

- Новальська, Т. В. (2005). *Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець XIX — початок XXI ст.): монографія*. Київський національний університет культури і мистецтв.
- Новочасна українська книга в контексті дослідницьких практик: діагностика фонду сучасних українськомовних літературно-художніх видань 2000–2020 рр.* ОУНБ ім. І. Франка, Від. абонементу; О. Качорак, О. Черепович, О. Мосорко, О. Храпко (робоча група); О. Качорак (Уклад. та упоряд.). (2020). 96 с. : табл., діаграми.
- Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 1996–2000 рр. (Електронна копія)*. Ч. 1. (2016). Т. Богуш (Уклад.). З. Савіна (Відповід. ред.). (2003). НБУ імені Ярослава Мудрого.
- Петрова, Л. Г. (2011). Системна модель сучасної бібліотеки. В *Книга в сучасній культурі України*: хрестоматія. У 2-х т., Т. 1. В. М. Медведєва, С. П. Ковальчук (Уклад.), 297–303. Видавець Пшонківський О. В.
- Петрова, Л. Г. (2011). Українська бібліотека в інформаційному суспільстві: сучасний стан, перспективи розвитку, проблеми управління. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 29, 14–20.
- Петрова, Л. Г. (2012). Теоретичні засади управління сучасною бібліотекою. *Вісник КНУКіМ. Серія Соціальні комунікації*, 2, 108–113.
- Пристай, Г. (2014). Інформаційна інтеракція обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка як форма популяризації творчості митців Прикарпаття. *Spheres of culture*, VII, 549–555.
- Пристай, Г. І. (2015). Інформаційні потреби користувачів: імпровізуємо та впроваджуємо. *Публічна бібліотека і користувач: формування якісного читання. Матеріали обласного семінару для завідуючих відділів обслуговування ЦРБ*, 30–37.
- Соціологічні дослідження в бібліотеках: (методика організації та проведення)* (2002). І. Є. Луньова (Уклад.).
- Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформаційно-аналітичний бюлетень* (2013). Вип. 43. Національна парламентська бібліотека України.
- Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформаційно-аналітичний бюлетень* (2017). Вип. 48.
- Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформаційно-аналітичний бюлетень* (2004). Вип. 29: Моніторинг купівельного та читачького попиту населення України (1997–2003 рр.) В. І. Студенкова (Уклад.). НБУ імені Ярослава Мудрого.
- Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформаційно-аналітичний бюлетень* (2021). Вип. 53.
- Сучасна публічна бібліотека: виклики, можливості, досягнення (2019). *Матеріали VII Всеукраїнської школи методиста, 7–11 жовтня 2019 р.* Т. Богуш, Н. Прокопенко (Уклад.). Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого.

Цуріна, І. (2013). Проблеми адаптації бібліотечної статистики до діяльності сучасної публічної бібліотеки. *Бібліотека і книга в контексті часу. Збірник наукових статей VII всеукраїнської науково-практичної конференції 17–18 квіт. 2013 р.*, 105–110. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого.

References

- Actualization of library collections in the context of military aggression of the Russian Federation: results of the open meeting of the Council for the Development of Library Affairs. (2022). *Website of the Odesa National Scientific Library*. https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3738. [In Ukrainian].
- Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Innovatsiini transformatsii resursiv i posluh. Materials of the international scientific conference* (October 4–6, 2022). Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].
- Bohush, T. (2008). Components of the image of public libraries: [NPL research]. *Biblioteka i knyha v konteksti chasu. Collection of scientific articles of the II International Scientific and Practical Conference, Kyiv, April 17–18, 2008*, 32–46. [In Ukrainian].
- Hroza, O. D. (2001). Compliance of the regional scientific library's activities with the needs of the modern reader: based on the results of a survey of users in the service departments of the Chernivtsi Regional Scientific Library. *Imidzh suchasnoi biblioteky*, 86–91. [In Ukrainian].
- The Cabinet of Ministers of Ukraine (March 3, 2023 No. 190-p.). *On approval of the Reading Development Strategy for the period until 2032 “Reading as a Life Strategy” and approval of the operational plan for its implementation for 2023-2025: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>. [In Ukrainian].
- Book of total accounting of the library collection of the Ivan Franko Ivano-Frankivsk Regional Universal Scientific Library. 2000–2022*. [In Ukrainian].
- Liubarenko, L. (2008). Information and analytical bulletin “Sociological Research in Libraries” is 15 years old. *Sotsiologichni doslidzhennia v bibliotekakh: information and analytical bulletin*, 33, 3–15. [In Ukrainian].
- Liubarenko, L. (2010). Scientific research work of the National Parliamentary Library of Ukraine (1969–2009): status and trends. *Bibliotechna planeta*, 1, 9–13. [In Ukrainian].
- Novalska, T. V. (2005). *Ukrainian reader in library studies (late XIX — early XXI century): monograph*. Kyiv National University of Culture and Arts. [In Ukrainian].
- Modern Ukrainian Book in the Context of Research Practices: Diagnostics of the Collection of Modern Ukrainian Literary and Artistic Publications 2000–2020 Ivan Franko Lviv National University, Department of Subscription*; O. Kachorak, O. Cherepovych, O. Mosorko, O. Khrapko (working group). O. Kachorak (compiler and editor). (2020). 96 p.: tables, diagrams. [In Ukrainian].

- Review of the research work of scientific libraries and higher educational institutions of culture of Ukraine in the field of library science, bibliography and basics of book science for 1996–2000 (electronic copy)*. Pt. 1. (2016). T. Bogush (Compiler). Z. Savina (Editor-in-chief). (2003). Yaroslav Mudryi National Bank of Ukraine. [In Ukrainian].
- Petrova, L. H. (2011). System model of a modern library. In *The book in the modern culture of Ukraine: a textbook*. In 2 volumes, Vol. 1. V. M. Medvedieva, S. P. Kovalchuk (Compilers), 297–303. Published by Pshonkivskiyi O. V. [In Ukrainian].
- Petrova, L. H. (2011). Ukrainian library in the information society: current state, development prospects, management problems. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*, 29, 14–20. [In Ukrainian].
- Petrova, L. H. (2012). Theoretical principles of modern library management. *Visnyk KNUKiM. Seriya Sotsialni komunikatsii*, 2, 108–113. [In Ukrainian].
- Prystai, H. (2014). Information interaction of the Ivan Franko Regional Universal Scientific Library as a form of popularization of creativity of the artists of Transcarpathia. *Spheres of culture*, VII, 549–555. [In Ukrainian].
- Prystai, H. I. (2015). Information needs of users: improvising and implementing. *Publichna biblioteka i korystuvach: formuvannia yakisnoho chytannia. Materials of the regional seminar for heads of service departments of the CRL*, 30–37. [In Ukrainian].
- Sociological research in libraries: (methods of organization and conduct)* (2002). I. E. Luneva (Ed.). [In Ukrainian].
- Sociological research in libraries: information and analytical bulletin* (2013). Issue 43. National Parliamentary Library of Ukraine. [In Ukrainian].
- Sociological research in libraries: information and analytical bulletin* (2017). Issue 48. [In Ukrainian].
- Sociological research in libraries: information and analytical bulletin* (2004). Issue 29: Monitoring of customer and reader demand of the population of Ukraine (1997–2003). Yaroslav Mudryi National Bank of Ukraine. [In Ukrainian].
- Sociological research in libraries: information and analytical bulletin* (2021). Issue 53. [In Ukrainian].
- Modern public library: challenges, opportunities, achievements (2019). *Materials of the VII All-Ukrainian Guideline Developers School, October 7–11, 2019*. T. Bohush, N. Prokopenko (compilers). Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine. [In Ukrainian].
- Tsurina, I. (2013). Problems of adaptation of library statistics to the activities of a modern public library. *Biblioteka i knyha v konteksti chasu. Collection of scientific articles of the VII All-Ukrainian scientific and practical conference, April 17–18, 2013*. 105–110. Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 23.03.2023